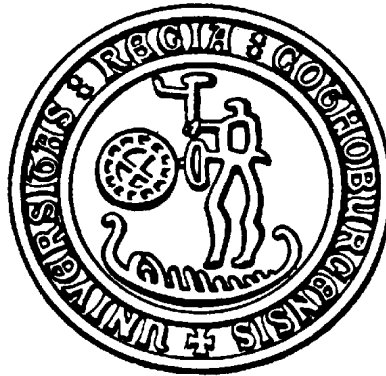

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Programmet med inriktning mot personal- och arbetslivsfrågor

”Nytt avtal löser problemen”

En diskursanalytisk studie av Sveriges Byggindustriers
argumentation för förändring av Byggnadsavtalet

Författare: Karin Jedeur-Palmgren och Jessica Gustafsson
Handledare: Sandra Riomar
Fördjupningsarbete i pedagogik/sociologi 10 poäng
Mölnadal: VT-2006

Sammanfattning

Titel: "Nytt avtal löser problemen" – En diskursanalytisk studie av Sveriges Byggindustriers argumentation för förändring av Byggnadsavtalet

Arbetets art: Examensarbete inom Programmet med inriktning mot personal- och arbetslivsfrågor. Fördjupningsarbete i pedagogik respektive sociologi, 10 poäng.

Antal sidor: 33

Författare: Karin Jedeur-Palmgren (pedagogik) och Jessica Gustafsson (sociologi)

Handledare: Sandra Riomar

Examinator: Gun-Britt Wärvik

Datum: 2006-06-01

Bakgrund:

Arbetsgivarföreningen Sveriges Byggindustrier (BI) och arbetstagarorganisationen Svenska Byggnadsarbetareförbundet (Byggnads) är kollektivavtalsparter för Byggnadsavtalet. Parterna hade inför avtalsförhandlingarna hösten 2005 meningsskiljaktigheter kring framförallt kollektivavtalets tredje paragraf som rör lön och löneformer.

Syfte:

Det övergripande syftet med uppsatsen har varit att analysera argumentationen i ett antal dokument producerade av BI och vårt intresse har riktats mot BI:s strävan för förändring av Byggnadsavtalet. Fokus har legat på hur argumentationen kring denna strävan förstärks respektive försvagas genom det sätt texten i de valda dokumenten är uppbyggd.

Metod:

Vi har använt diskursanalys som angreppssätt med utgångspunkt i Norman Faircloughs tre-dimensionella modell, varav vi använt de två första dimensionerna. I den första dimensionen text har vi undersökt texterna med hjälp av delar ur argumentationsanalys, retorisk analys och lingvistisk analys. I den andra dimensionen den diskursiva praktiken har vi tittat på i vilken kontext texten är producerad och kan förstås. De analyserade dokumenten har studerats utifrån olika mottagare.

Resultat:

I dokument med arbetstagare som mottagare fann vi att BI oftast argumenterade med hjälp av de retoriska greppen ethos, vilket är uppfattningen om hur sändaren framstår samt pathos, vilket appellerar till att väcka känslor hos mottagarna. I dokumentet med Byggnads som mottagare fann vi att BI framförallt argumenterade utifrån logos, som tilltalar mottagarens intellektuella och rationella förmåga att dra slutsatser som föregåtts eller följts av argument innehållande värderande ord. I det allmänt riktade dokumentet appellerade flertalet av argumenten till att väcka sympati för BI:s argument genom ethos. Därutöver användes metaforer i samtliga av de analyserade dokumenten vilka leder läsarens tankar i bestämda riktningar. Enligt vår bedömning leder argumentationens retorik till polarisering mellan parterna gällande de ämnen som argumenterats.

Förord

Här vill vi tacka alla de som varit med och bidragit till att göra vår uppsats möjlig.

Vi börjar med att tacka vår outtröttliga och envisa handledare Sandra Riomar för många givande, trevliga och konstruktiva handledningstillfällen samt för nöduttryckningar i arbetes slutskede. Utan Sandra hade uppsatsen inte varit alls lika rolig och givande att författa.

Karin Lumsden Wass för tidigt engagemang och värdefull vägledning i diskursanalysens snåriga djungel.

Margareta Carlén för idé och uppstart till denna uppsatsens mycket intressanta område.

Andreas Brendinger för generösa och informativa möten samt för konstruktiva synpunkter på uppsatsens inriktning.

Lars Wigert för hans syn på språkbehandlingen.

Utöver, tackar vi våra underbara, tåliga, uthålliga och stöttande familjer.

Sist men inte minst, tackar vi varandra för en spännande resa fylld av engagemang, hårt arbete, nya insikter och många trevliga timmar tillsammans.

Tack!

Göteborg 2006-06-01

Karin Jedeur-Palmgren och Jessica Gustafsson

Innehållsförteckning

INLEDNING	4
VÅRT ÄMNE OCH TIDIGARE FORSKNING	4
BAKGRUND	7
BYGGNADSAVTALET	7
<i>Om 3 § Lönebestämmelser</i>	7
SVERIGES BYGGINDUSTRIER	7
SVENSKA BYGGNADSARBETAREFÖRBUNDET	8
KOLLEKTIVAVTALETS HISTORIA OCH DESS FUNKTIONER	9
SYFTE.....	10
DISKURSANALYS SOM TEORETISK REFERENS RAM	11
METOD OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	15
VAL AV EMPIRISKT MATERIAL	15
<i>De analyserade dokumenten</i>	15
DISKURSANALYS SOM METOD	16
<i>Argumentationsanalys och retorisk analys</i>	16
<i>Lingvistisk analys</i>	17
ANALYTISKA BEGREPP	18
<i>Modellen, "problem, orsaker och lösningar"</i>	19
UPPSATSENS TROVÄRDIGHET	19
RESULTAT OCH ANALYS.....	21
DOKUMENT RIKTADE TILL ARBETSTAGARE.....	21
<i>Det gäller din lön!</i>	22
<i>Det gäller ditt jobb!</i>	23
DOKUMENT RIKTAT TILL SVENSKA BYGGNADSARBETAREFÖRBUNDET	24
<i>Sveriges Bygginstruktörs förslag till förändringar i Byggnads- och Anläggningsavtalen</i>	24
DOKUMENT UTAN UTTALAD MOTTAGARE.....	26
<i>Varför vill byggföretagen ändra på kollektivavtalen?</i>	27
SVAR PÅ VÅRA FRÅGESTÄLLNINGAR.....	28
<i>Prioriterade områden</i>	28
<i>Förstärker eller försvagar?</i>	28
<i>Den diskursiva praktiken</i>	29
DISKUSSION	30
FRAMTIDA FORSKNING.....	31
REFERENSER.....	32
LITTERATUR.....	32
INTERNET	32
ÖVRIGA KÄLLOR	33

Inledning

Denna uppsats kommer att leda Er rakt in i ett brännande hett område nämligen kollektiv-avtalsförhandlingarna mellan Sveriges Byggindustrier och Svenska Byggnadsarbetareförbundet. Vi kommer att ta med Er på en argumentations- och retorikresa genom diskursanalysens snåriga djungel. För att klara resan rekommenderar vi Er att noga ta del av resplanen. Håll i Er för nu bär det av!

Vårt ämne och tidigare forskning

Redan under hösten 2005 identifierade vi intresset för arbetsmarknadens parter relationer och då i synnerhet kring lön och löneformer. Vi bestämde oss för att författa en c-uppsats tillsammans varpå vi började fundera över tänkbara studiearenor. En föreläsning hos Byggnads lokalavdelning i Mölndal väckte vår nyfikenhet och en fascination över hur laddat området lön verkade vara inom byggbranschen. Vi tyckte det verkade spännande och intressant att få fördjupa sig vidare inom ämnet, framförallt då det verkade finnas en hel del meningsskiljaktigheter mellan parterna.

Vi började med att undersöka vilken tidigare forskning som har gjorts som berör relationer och konflikter mellan arbetsmarknadens parter.¹

Det vi funnit är bland annat studier som utgår från ett historiskt perspektiv. Ett par av dessa är Anders Kjellbergs *Ett nytt fackligt landskap* (2002) samt Greg Bamber och Russel Lansburys *International and Comparative Employment Relations* (2004). Kjellberg tar upp att relationer mellan arbetstagarorganisationer och arbetsgivarorganisationer utvecklats bland annat genom dess historia samt genom den individualiseringsprocess som enligt Kjellberg, sker i samhället. Artikeln tar vidare upp att arbetslivet står inför omvandling med exempelvis nya fackliga konstellationer som följd av att gränserna mellan tjänstemän och arbetare håller på att suddas ut samt att fackets roll förändras genom att till exempel den fackliga anslutningsgraden sjunker. Bamber & Lansbury jämför olika arbetsmarknadssystem i världen där Sverige är ett av de länder som studerats. De tar bland annat upp länders historiska utveckling och identifierar vad som kännetecknar ett lands specifika arbetsmarknadssystem. Detta för att läsaren ska kunna förstå varför konflikter ibland uppstår i relationer mellan organisationer från olika länder. Såväl Kjellberg som Bamber & Lansbury stödjer sig på statistiska underlag för att förklara arbetsmarknadens utveckling och dess relationer, samt utgår från ett arbetstagarperspektiv.

Arbetslivsinstitutet berör arbetsmarknadens parter relationer genom det arbetsrättsliga perspektivet via Birgitta Nyströms *Stridsåtgärder på en modern arbetsmarknad* (1997). Nyström diskuterar metoder för hur stridsåtgärder kan vidtas av kollektivavtalsparterna såväl mellan som under avtalstiden. Uppsatsen har sin utgångspunkt i arbetsmarknadsparternas konfliktmönster och artikeln tar bland annat upp vad den benämner som moderna konfliktmönster, vilket förklaras genom att parterna startar konflikter med mjuka stridsåtgärder, till exempel genom att vissa arbetstagare eller arbetsmoment tas ut i strejk för att efter detta eventuellt trappa upp konflikten. Därutöver tar artikeln upp internationaliseringen och EU genom att beröra EU-arbetsrättens påverkan på det svenska arbetsrättsliga systemet. Nyström stödjer sina resonemang på att ha studerat utfall av bland annat AD-domar, propositioner och statens offentliga utredningar.

¹ Vi har sökt via GUNDA, Google samt på Arbetslivsinstitutets hemsida med hjälp av sökorden: förhandling, konflikt och avtal. Utöver detta har vi använt oss av tidigare kurslitteratur som berör relationer på arbetsmarknaden.

Ytterligare ett angreppssätt för att studera relationerna mellan arbetsmarknaden parter fann vi genom Arbetslivsinstitutets SALTSA rapport *Konflikt och samverkan – om fackliga strategier i Europa* (2005). SALTSA är ett samarbetsprogram för arbetslivsforskning i Europa där bland annat Arbetslivsinstitutet, LO, TCO och SACO samarbetar. Rapporten är en sammanställning av forskningsprojektet "The New Trade Union – Boxing and Dancing", vilken består av europeiska länders exempel på strategier som fackliga organisationer använder sig av i olika situationer. Huvudfrågeställningen är om relationer mellan fack och arbetsgivare kännetecknas av konflikt eller samverkan. Det svenska bidraget till rapporten utgår från fallstudier där samverkan mellan arbetstagare och arbetsgivare studerats med utgångspunkt i teorin "strategiska val", vilket innebär att både arbetsgivarparten och den fackliga parten alltid anses ha ett handlingsutrymme. Med detta handlingsutrymme kan parterna påverka sin framtid genom att göra strategiska val. Detta val kan beroende på situationen bestå i att samverka med sin motpart eller att välja att gå in i konflikt med denne.

Ovan nämnda studier utgår samtliga ifrån arbetsmarknadens relationer och de konflikter som finns mellan parterna. Konflikter har sin grund i meningsskiljaktigheter mellan parterna och mellan kollektivavtalsbärande parter löses meningsskiljaktigheter bland annat genom förhandlingar.

Det finns ett fyrtiotal lagar och förordningar inom svensk arbetsrätt som reglerar det mesta i arbetslivet. Ingen av dessa lagar reglerar lönebildning utan det regleras via kollektivavtal och anställningsavtal. Lön är alltså ingen reglerad rättighet utan en avtalsfråga, vilken avgörs vid avtalsförhandlingar. Förhandlingar är synliga företeelser som genom exempelvis observation både kan studeras och beskrivas. Vi är nyfikna på vad det är som ligger till grund för det som sker i förhandlingar och vad det egentligen är en förhandling speglar. Möjligen är det så att vi genom att studera en förhandling kan finna svaret på vad det är som gör att just lön kan vara så svårt att komma överens om?

Den tidigare forskning som vi har presenterat ovan utgår framförallt från det som är synligt och kan identifieras i relationerna och konflikterna mellan parterna. Vi vill istället fördjupa oss inom det som i relationerna är osynligt och icke uppenbart och som vi förmodar är det som ligger till grund för hur konflikterna yttrar sig och utvecklas. Ett område där parternas relationer ställs på sin spets är just vid en förhandling, genom att en förhandling består i att väga parternas argument för och emot varandra. Därför bestämde vi oss för att analysera argumentationen inför en kollektivavtalsförhandling. Genom att analysera argumentation antar vi att det utsagda och det som tas förgivet kan synliggöras.

Ett angreppssätt som syftar till att lyfta fram det utsagda och identifiera det som tas förgivet inom ett speciellt område är diskursanalys. En diskurs är enligt Winther Jørgensen & Phillips definition "ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller utsnitt av världen)" (2002, s.7). Det som studeras i diskursen kan sägas bestå av vad som inom det studerade området tas förgivet, vilket har sin grund i bland annat regler, normer och värderingar. En diskurs kan utgöras av såväl ett avgränsat sammanhang som ett större sammanhang och för att veta vilket sammanhang som studeras måste forskaren väl definiera vad som ingår i det område som denne valt att studera.

Inledningsvis inriktade vi oss på att analysera båda parterna. Snart insåg vi att det skulle komma att bli alltför omfattande. Att studera båda organisationerna skulle sannolikt kräva ett annat angreppssätt för att studien skulle bli praktiskt genomförbar. Ett angreppssätt som vi i så fall skulle ha kunnat tänka oss, är till exempel att genomföra intervjuer med de personer som är förhandlare för Sveriges Byggindustrier och Svenska Byggnadsarbetareförbundet. Intervjuerna skulle förmodligen ge oss de förhandlande individernas perspektiv istället för det vi fak-

tiskt är intresserade av att undersöka, vilket är det som *inom* organisationerna tas förgivet och därmed kan sägas vara outsagt, osynligt och ej uppenbart.

För att avgränsa studien och göra den genomförbar beslutade vi oss därför för att analysera den ena av de båda parternas argumentation inför kollektivavtalsförhandlingarna, Sveriges Byggindustrier. Valet gjordes utifrån att vi fann det spännande att kritiskt få granska arbetsgivarsidans argumentation kring ämnet, då vi föreställer oss att det inom vår framtida yrkesroll kan vara alltför lätt att identifiera sig med sin arbetsgivare och dennes synpunkter. Vi ser därför denna studie som ett gyllene tillfälle för oss som personalvetare och sannolikt även för andra som kommer att föra framförallt en arbetsgivares talan, att åtminstone en gång kritiskt få granska arbetsgivarsidans argumentation innan vi identifierar oss med dennes argument och internaliserar dem som våra egna.

Sammanfattningsvis kommer den här uppsatsen alltså att handla om Sveriges Byggindustriers argumentation och retorik inför kollektivavtalsförhandlingar och till vår hjälp kommer vi att använda diskursanalys.

Bakgrund

Nedan följer en beskrivning av den bakgrund vari det område vi valt att studera kan förstås. Vi kommer att beskriva Byggnadsavtalet och dess parter Sveriges Byggindustrier (BI) och Svenska Byggnadsarbetareförbundet (Byggnads). Vi tar upp parternas intresse inför avtalsförhandlingarna hösten 2005 samt skildrar det sammanhang i vilket meningsskiljaktigheterna gällande Byggnadsavtalets tredje paragraf kan förstås.

Byggnadsavtalet

Arbetsgivareföreningen Sveriges Byggindustrier (nedan benämnt BI) och det fackliga förbundet Svenska Byggnadsarbetareförbundet (nedan benämnt Byggnads) har under år 2000 slutit kollektivavtal med varandra, Byggnadsavtalet och Anläggningsavtalet. Vi kommer att undersöka BI:s argumentation inför omförhandlingen av Byggnadsavtalet hösten 2005 med fokus på avtalets tredje paragraf som rör lönebestämmelser. Byggnadsavtalet har omförhandlats 2001, 2004, 2005 och nästa omförhandling kommer att genomföras våren 2007.

Om 3 § Lönebestämmelser

Byggnadsavtalets 3 § rör lönebestämmelser som innehåller riktlinjer för lönesättning, vilka som är parter, löneform och lönedefinitioner samt prestationslön där gemensamma bestämmelser anges.²

Paragrafen inleds med *riktlinjer för lönesättning* som berör parternas gemensamma värderingar. *Parterna* består av lokala och centrala parter. De lokala parterna består av "arbetsgivaren eller dennes ombud och lokalavdelning inom Svenska Byggnadsarbetareförbundet".³ Centrala parter är "Sveriges Byggindustrier eller dennes ombud och Svenska Byggnadsarbetareförbundet".⁴ *Löneform och lönedefinitioner* bestämmer vilken löneform som ska utbetalas, det vill säga prestationslön eller tidlön. "Löneform vid nyproduktion är prestationslön, såvida inte de lokala parterna överenskommer om annat."⁵ *Prestationslön* omfattar löneformerna ackordslön och resultatlön samt gemensamma bestämmelser och allmänna regler som reglerar tillämpning av prestationslön.⁶ Om parterna i ackordsförhandlingarna inte kan komma överens utgår grundlön.⁷

Sveriges Byggindustrier

Sveriges Byggindustrier (BI) är en arbetsgivarorganisation och en branschorganisation som har cirka 2700 medlemsföretag där byggföretag, anläggningsföretag samt specialföretag finns representerade. Som medlem i BI blir företagen också delägare i Svenskt Näringsliv. Svenskt Näringsliv består av cirka 55 000 företag med sammanlagt ungefär 1,5 miljoner anställda.

BI beskriver på sin hemsida följande målformulering för sin verksamhet; "*BI:s övergripande mål är att bidra till en stabilt hög och hållbar tillväxt samt sunda marknadsvillkor och tidsenliga medarbetarrelationer inom hela byggsektorn*".⁸

² Byggnadsavtalet 2000, <http://www.byggnads.se/cs-media/byggnads/uploads/000007784/b%5Favt.pdf> och 2004 års supplement, <http://www.byggnads.se/cs-media/byggnads/uploads/000034294/Byggnadsavt%5Fsuppl.pdf>

³ Byggnadsavtalet 3 § a 2, parter

⁴ Byggnadsavtalet 3 § a 2, parter

⁵ Byggnadsavtalet 3 § b 1, löneform - lönedefinitioner

⁶ Byggnadsavtalet 3 § c 1-12, prestationslön

⁷ Byggnadsavtalet 3 § e 2, lönetabell

⁸ http://www.bygg.org/om_bi2.asp

BI var inför avtalsförhandlingarna hösten 2005 intresserade av förändringar som ger arbetstagare och arbetsgivare ett ökat inflytande att på arbetsplatsen själva komma överens om exempelvis löneform. Enligt dagens kollektivavtal kan en arbetsgivare som kommer överens om lön och löneform med sina arbetstagare, utan att gå via de lokala eller centrala parterna, bli stämda för kollektivavtalsbrott.⁹ I de fall då överenskommelse om prestationslön inte kunnat nå mellan parterna och arbetsgivaren väljer att betala ut mer än grundlön till sina arbetstagare gäller alltså detsamma. Därför vill BI att avtalet skall kompletteras med ordet ”minst” och genom detta ge arbetsgivaren möjlighet att, då förhandlingarna om prestationslön inte lett till överenskommelse, betala ut den lön som de själva önskar till sina arbetstagare.

Därutöver argumenterar BI för att reglerna om granskningsarbete och granskningsarvode tas bort ur avtalet. Granskningsarbete innebär att Byggnads lokalavdelning löpande granskar löneförhållandena som sker var 12 vecka eller var tredje månad.¹⁰ BI framhåller även att den tidsåtgång som granskningsarbetet medför också leder till höga administrationskostnader. Granskningsarvodet, vilket utgörs av 1,5 procent av arbetstagarnas lönesumma, utgår då granskningsarbete har gjorts.¹¹ Dessa kostnader anser BI vara orimliga.¹²

Svenska Byggnadsarbetareförbundet

Svenska Byggnadsarbetareförbundet (Byggnads) är en fackförening som organiserar arbetare inom byggverksamhet och har totalt 32 olika yrkesgrupper organiserade. Byggnads är organiserat under LO, Landsorganisationen och är dess femte största fackförbund med sina cirka 128 000 medlemmar. På Byggnads hemsida står det att deras huvudsakliga ändamål är att tillvarata medlemmarnas intressen på arbetsmarknaden såväl i samhället som att verka för en demokratisk utveckling inom politiken.¹³

Av Margareta Carlén som forskar inom facklig utbildning vid Högskolan i Borås har vi fått ta del av ett opublicerat manus.¹⁴ Manuset är ett utdrag som behandlar Byggnads som är den organisation där den fackliga utbildningen som studeras bedrivs. Enligt Carléns manus beskriver Byggnads sig själv i termer av att vara ”världens starkaste fackförening” eller som en ”kamporganisation”. Manuset tar vidare upp att tre ord som Byggnads har myntat och som blivit ett signum för deras medlemmar är ”stark, stolt och trygg”.¹⁵

Ett sätt att kunna förstå det sammanhang vari Byggnads intresse i frågor som gäller löneformer finns beskrivs i manuset genom:

”Den dominerande och officiella hållningen inom Byggnads i dag är dock att ackord är värt att strida för. En uppfattning är att om byggnadsarbetare förlorar möjligheten att arbeta på ackord kommer de inte längre kunna kalla sig själva för ’Världens starkaste fackförening’ för då knäcks ryggraden i den fackliga organisationen.”¹⁶

Genom detta drar vi slutsatsen att löneform utgör en viktig del av Byggnads identitet som fackförening och därför bör vara en central fråga inför avtalsförhandlingarna.

⁹ Byggnadsavtalet 3 §, Lönebestämmelser a 2, Parter

¹⁰ Byggnadsavtalet 3 § c 11.4., avstämningsperiodens längd

¹¹ Byggnadsavtalet 3 § f 5, granskningsarbete och granskningsarvode

¹² Sveriges Byggindustriers förslag till förändringar i Byggnads- och Anläggningsavtalen i förhandlingarna hösten 2005, s.2

¹³ <http://www.byggnads.se/byggnads/281.214.cs>

¹⁴ Margareta Carlén skickade manuset, 6. *Konfliktpunkter*, till oss 2 februari 2006 med hänvisning till att vi i denna uppsats kan referera till hennes text med tillägget ”opublicerat manus”.

¹⁵ Margareta Carlén, 6. *Konfliktpunkter*, sid. 1

¹⁶ Margareta Carlén, 6. *Konfliktpunkter*, sid. 8

Kollektivavtalets historia och dess funktioner

För att förstå kollektivavtal och dess funktioner avser vi ge en kort historisk tillbakablick över den så kallade svenska modellen och dess tillblivelse. Kollektivavtalets historia kan bidra till förståelse för de attityder och identiteter som fackföreningar och arbetsgivarorganisationer in- tagit. Vi kommer nedan att beskriva kollektivavtalets historia genom att hänvisa till litteratur hämtad från såväl ett arbetsrättsligt juridiskt perspektiv som från studier i arbetsmarknadens historiska utveckling.

Det arbetsrättsliga materialet är författat av Mats Glavå som är juris dr och universitetslektor, ansvarig för arbetsrättsutbildningen inom jurist- och ekonomiutbildningen vid Handelshög- skolan, Göteborgs universitet. Glavås *Arbetsrätt* (2001) var kurslitteratur i arbetsrätt inom ramen för Programmet för Personal- och Arbetslivsfrågor hösten 2004. För att få ytterligare perspektiv på den svenska modellens historiska utveckling har vi tagit del av Greg Bamber & Russel Lansbury *International and Comparative Employment Relations* (2004).

Den svenska arbetsrätten etablerades redan 1898 genom att Landsorganisationen (LO) grun- dades och fyra år senare bildades Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF).¹⁷ År 1906 slöt LO och SAF *Decemberkompromissen* vilken innebar en förlikning mellan LO och SAF där bland annat föreningsrätten säkrades. 1915 fastställde Högsta Domstolen att kollektivavtal kan slutas, vilket innebar ett steg mot stiftandet av kollektivavtalslagen från 1928. Denna innebar att de tidigare vilda strejkerna begränsades och samtidigt bidrog det till det första lagstadgade erkännandet av fackliga rättigheter (Bamber & Lansbury 2004, s.226). Nästa historiska mil- stolpe kom tio år senare, 1938, då det första avtalet mellan arbetsmarknadens parter, LO och SAF, slöts i Saltsjöbaden som därmed fick namnet *Saltsjöbadsavtalet*. Avtalet innebar att en lång era av samförstånd mellan parterna på arbetsmarknaden inleddes.¹⁸ Saltsjöbadsavtalet innehöll bland annat bestämmelser om förhandlingsordning, procedurer vid avtalsförhand- lingar samt begränsningar i rätten att vidta stridsåtgärder (Glavå 2001, s.25ff). Denna långa era av samförstånd mellan arbetsmarknadens parter kom under 1950- och 1960-talen att bli känd som ”den svenska modellen” (Bamber & Lansbury 2004, s.226).

Kollektivavtalet regleras idag genom Medbestämmandelagen, MBL, som stiftades 1976.¹⁹ Glavå sammanfattar föreningsrätten genom att hänvisa till definitionen i 7 § MBL, ”före- ningsrätten omfattar rätten att - tillhöra, - utnyttja medlemskapet i, - verka för samt, - verka för bildandet av arbetsgivar- eller arbetstagarorganisation” (Glavå 2001, s. 109).

Föreningsrätten är därmed en viktig förutsättning för att kunna sluta kollektivavtal. Kollektiv- avtalet är ett avtal med tre formella krav enligt 23 § MBL: avtalet skall vara skriftligt, ha rätt parter vilka är ”arbetstagarorganisation – arbetsgivarorganisation eller arbetsgivare”, avtalets innehåll ska dessutom gälla ”anställningsvillkor för arbetstagare” eller ”förhållandet i övrigt mellan arbetsgivare och arbetstagare” (Glavå 2001, s. 140ff).

Sammanfattningsvis krävs det för att sluta ett kollektivavtal en facklig organisation som genom sin förhandlingsrätt kan tvinga en motpart, arbetsgivare eller arbetsgivarorganisation, till förhandlingar. Kollektivavtal uppkommer alltid genom förhandlingar och nås inte överens- kommelse under förhandlingarna, mellan två avtalsperioder, har båda parter rätt att vidta stridsåtgärder såsom strejk och lockout. Då kollektivavtal har slutits har parterna ömsesidig fredsplikt, vilket innebär förbud att vidta stridsåtgärder under avtalstiden (Glavå 2001).

¹⁷ 2001 bildades Svenskt Näringsliv (SN), genom att SAF och Industriförbundet gick samman.

¹⁸ Glavå menar att epoken varade ungefär fram till gruvstrejken i Malmfälten 1969-70 (2001, s.30).

¹⁹ Lag om medbestämmande i arbetslivet 1976:580

Syfte

Det övergripande syftet med uppsatsen är att analysera argumentation och retorik i ett antal dokument producerade av Sveriges Byggindustrier (BI).²⁰ Vårt intresse riktas här mot BI:s strävan mot att nå förändringar i Byggnadsavtalet.

För att nå vårt syfte analyseras texterna utifrån följande frågeställningar:

- Vilka prioriterade områden, inom lön och lönebestämmelser, lyfts fram i argumentationen?
- Hur förstärks respektive försvagas argumenten, genom det sätt texten i de valda dokumenten är uppbyggd?
- Hur kan den diskursiva praktiken påverkas genom argumentationen i de valda texterna?

²⁰ Presenteras i avsnittet *De analyserade dokumenten* under rubriken Metod och tillvägagångssätt

Diskursanalys som teoretisk referensram

Vi kommer att beskriva diskursanalys och hur verktyget kan användas som angreppssätt. Vi kommer att ha vår utgångspunkt i Norman Faircloughs tredimensionella modell som illustrerar hur man kan förstå diskursanalys. Diskursanalys är både teori och metod och ska ses som ett helt koncept, en paketslösning.²¹ Det kan därför vara svårt att dela upp teori och metod inom diskursanalysen eftersom de är sammanlänkade med varandra. Trots detta kommer vi ändå att göra åtskillnad mellan teori och metod för att tydliggöra den teoretiska referensramen och hur diskursanalys kan användas som metod. Nedan presenteras diskursanalys som teoretisk referensram.²²

För att begreppsliggöra diskursanalys kommer vi att använda Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips *Diskursanalys som teori och metod* (2002) vilken ger en blick över en del av fältet diskursanalys samt Norman Faircloughs *Discourse and Social Change* (1992) vari bland annat den tredimensionella modellen presenteras.

Winther Jørgensen & Phillips beskriver diskurs genom: ”en diskurs är ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller utsnitt av världen)” (2002, s.7). De teoretiker som tas upp av Winther Jørgensen & Phillips, delar utgångspunkten ”att våra sätt att tala på inte neutralt avspeglar vår omvärld, våra identiteter och sociala relationer utan spelar en aktiv roll i skapandet och förändringen av dem” (2000, s.7). De angreppssätt för diskursanalys som Winther Jørgensen & Phillips koncentrerar sig på vilar alla på en socialkonstruktivistisk grund.²³ Det innebär att angreppssätten gemensamt har sin utgångspunkt i fyra nyckelpremisser.

Den första är en kritisk inställning till självklar kunskap vilket avser att världen inte kan betraktas som en objektiv sanning, då kunskap är en produkt av våra individuella sätt att kategorisera världen. *Den andra* är att vår kunskap om världen alltid är kulturellt och historiskt präglad och att våra individuella världsbilder förändras över tiden. *Den tredje* är att det finns ett samband mellan kunskap och sociala processer genom att kunskap uppstår via social interaktion vari man både bygger upp gemensamma sanningar och kämpar om vad som är sant och falskt. *Den fjärde* är att det finns samband mellan den kunskap som individen har och dennes sociala handlingar genom att vissa handlingar inom en bestämd världsbild är naturliga och andra helt otänkbara (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s.11f).

Diskursanalys har sitt utgångsläge i analys av texter, vilket även omfattas av tal och bild som görs om till textformat, vilket sedan tolkas genom att sätta texterna i ett sammanhang/kontext. Därigenom kan forskaren bland annat dra slutsatser om diskursen förändrar eller konstituerar rådande diskurs samt vilken förändring som eventuellt sker inom diskursen. Genom att man i diskursanalys använder just ”text” som utgångsläge och att de resultat som fås fram genom textanalysen vägs ihop med det sammanhang i vilka texterna kan förstås, gör att vi bedömer att diskursanalys som angreppssätt kan vara ett ändamålsenligt verktyg för att analysera retorik och argumentation kring vårt speciella intresseområde. ”Diskursanalys kan användas för att t.ex. studera debatter, förändringar i synsätt över tid och deras diskursiva förutsättningar. Inriktningen kan antingen vara att lyfta fram det gemensamma eller spänningar och motsättningar” (Bergström & Boréus 2005, s.357).

²¹ Winther Jørgensen & Phillips (2000, s.10)

²² Diskursanalys som metod kommer att presenteras under avsnittet *Metod och tillvägagångssätt*

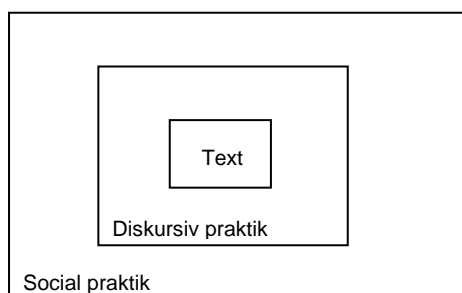
²³ De teoretiker vilka tas upp i ”*Diskursanalys som teori och metod*” är Ernesto Laclaus och Chantal Mouffes diskursteori, kritisk diskursanalys med utgångspunkt i Norman Fairclough samt diskurspsykologi.

Vi avser använda diskursanalys för att undersöka hur argumentationen och retoriken läggs fram och vad som förstärker eller försvagar argumenten samt därefter sätta texterna i sitt sammanhang/kontext.

Av de teoretiker inom diskursanalys som vi kommit i kontakt med har vi kommit fram till att Norman Fairclough erbjuder en teoretisk ram som vi anser vara användbar att utgå från i vår analys. Fairclough själv, som är verksam vid Lancaster University UK, arbetar aktivt med kritisk diskursanalys och har under årens lopp såväl tillämpat som utvecklat sin analysmodell.²⁴ Det vi tilltalas av i hans angreppssätt, vilket sannolikt också skulle kunna framföras som kritik mot Fairclough, är att han framförallt ger en ram för hur diskursanalys kan användas vilket också innebär att det ges utrymme för andra forskare att själva avgöra hur man avser tillämpa kritisk diskursanalys.

Fairclough använder en tredimensionell modell för diskursanalys som är uppdelad i:

- *Textens* egenskaper – vilket omfattas av det lingvistiska.
- *Den diskursiva praktiken* – vilket är de produktions- och konsumtionsprocesser som är förbundna med texten, det vill säga i vilket sammanhang/kontext som texten kan förstås.
- *Social praktik* - där genrer och olika diskursiva praktiker inom diskursordningen samspelar i ett dialektiskt förhållande till varandra. Här kan man bland annat undersöka om den diskursiva praktiken reproducerar eller omstrukturerar den existerande diskursordningen.

Figur 3.1 Faircloughs tredimensionella modell för diskursanalys (1992, s.73)

Samtliga nivåer bygger på varandra och förutsätter varandra för att man ska kunna analysera diskursen (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s.74f).

Kritik som Fairclough fått för sin tredimensionella modell för diskursanalys gäller i synnerhet modellens tredje dimension, den sociala praktiken. Där ifrågasätts bland annat var gränserna går mellan det diskursiva och det icke diskursiva och hur man ska kunna avgöra *hur* något står i ett dialektiskt förhållande till något annat, framförallt när man som läsare inte får några riktlinjer på vad detta ska jämföras med eller mot. Denna typ av frågeställningar lämnar alltså Fairclough sina läsare att själva spekulera i (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s.93ff).

²⁴ Tillämpningen kan exemplifieras av Faircloughs "New Labour, New Language?" (2002) där Fairclough studerar New Labour-diskursen i form av New Labour-dokument och Tony Blair i tal. Vad det gäller utveckling så använde till exempel Fairclough i sin första bok "Language and Power" (1989) den tredimensionella modell vilken han är känd för, då med fälten text, interaktion och kontext. Denna modell omarbetades till hans nästa bok "Discourse and Social Change" (1992), till att omfatta fälten text, diskursiv praktik och social praktik.

När diskurs analyseras ska man, enligt Fairclough i Winther Jørgensen & Phillips, fokusera på två dimensioner (2000, s.73):

- *Den kommunikativa händelsen* – ett fall av språkbruk – som till exempel en tidningsartikel, en film, en videoproduktion, en intervju eller ett politiskt tal.
- *Diskursordningen* – summan av de diskurstyper som används inom en social institution eller en social domän. Diskurstyper består av diskurser och genrer.

I vårt material består den kommunikativa händelsen av de texter vi analyserar, vilka är författade av Sveriges Byggindustrier. Diskursordningen kan sägas vara byggbranschen, Svenskt Näringsliv och/eller Sveriges Byggindustrier. Dessa diskursordningar påverkas bland annat av spelreglerna på den svenska arbetsmarknaden. Vi menar att byggbranschen är en social praktik vilken innefattas av sitt speciella språkbruk, det vill säga genre.

Winther Jørgensen & Phillips beskriver en genre genom: ”En genre är ett språkbruk som är förbundet med och konstituerar en del av en bestämd social praktik, till exempel en intervju-genre, en nyhetsgenre eller en reklamgenre. Exempel på diskursordningar är mediernas diskursordning, sjukvårdssystemets diskursordning eller diskursordningen på ett bestämt sjukhus” (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s.73).

Inom vårt intresseområde undrar vi i vilken utsträckning rådande diskursordning är under påtryckning och influens av andra diskurser. Olika diskurser som kämpar inom samma område för att vinna exempelvis fackföreningsmedlemmarnas gunst, bidrar till att eventuellt förändra diskursordningen genom att olika diskurser blandas ihop. Detta kallar Fairclough för *interdiskursivitet*. Om man vill undersöka vilken diskurs som blir den dominanta i sammanhanget kan detta göras genom att analysera den diskursiva praktiken (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s.77).

Interdiskursivitet är en form av *intertextualitet*. Skillnaden är att intertextualitet betecknar förhållandet att den kommunikativa händelsen, text/bild/tal, som analyseras bygger på tidigare kommunikativa händelser. ”Intertextualitet hänvisar till historiens inverkan på en text och till textens inverkan på historien genom att texten bygger på tidigare texter och därmed bidrar till historisk utveckling och förändring” (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s.78).²⁵ I praktiken innebär det alltså att man undersöker hur texten, som analyseras, skapar mening genom att relatera och referera den till andra texter.

Ett centralt begrepp inom diskursanalys är *diskursiv kamp*. Inom de olika diskurser som finns, som var och en representerar ett bestämt sätt att tala om och förstå världen, pågår en ständig kamp om att låsa språkets betydelser på just sitt speciella sätt. Kampen handlar om att uppnå *hegemoni*, dominans. ”Enligt Fairclough tillhandahåller hegemonibegreppet ett sätt, varpå vi kan analysera hur diskursiv praktik ingår i en större social praktik, där maktrelationer ingår” (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s.80).

Vi avser använda Faircloughs tre dimensioner som utgångsläge vid analys av vårt material. Vi vill poängtera att vi inte avser göra en tydlig gräns mellan de tre dimensionerna, då vår uppfattning är att de olika nivåerna går i varandra och är beroende av varandra för att förklara diskursen. Fokus kommer vi framförallt att lägga på den första och den andra dimensionen, vilket innebär att vi kommer att undersöka textens egenskaper samt den kontext vari texten kan förstås.

I den första dimensionen, *text*, avser vi undersöka texterna med hjälp av delar ur argumentationsanalys, retorisk analys och lingvistisk analys. I den andra dimensionen, *den diskursiva*

²⁵ Citat i Fairclough 1992, s.102, av Kristeva (1986).

praktiken, avser vi titta på i vilken kontext texten är producerad och kan förstås. Den tredje dimensionen, *social praktik*, kommer vi att beröra i vår diskussion genom att fundera över hur olika ideologiska sammanhang ser ut såsom exempelvis stat/politik, vilket i sin tur påverkar bland annat spelreglerna på den svenska arbetsmarknaden.

Metod och tillvägagångssätt

Nedan presenteras hur vi angripit materialet utifrån diskursanalys. Vi börjar med att beskriva vad som ligger till grund för valet av det empiriska materialet. Efter det följer en genomgång av diskursanalys som metod som innefattar beskrivning av argumentationsanalys och lingvistisk analys. Sedan sammanställs och sorteras de analytiska begrepp vi tagit upp under diskursanalys som teori respektive metod. Därefter presenteras modellen ”problem, orsaker och lösningar” vilken vi använt oss av för att angripa materialet. Vi avslutar avsnittet med att resonera kring uppsatsens trovärdighet.

Val av empiriskt material

Vi har valt att endast studera den ena parten inför kollektivavtalsförhandlingen av Byggnadsavtalet 2005. Anledningen till att vi gjorde detta val beror på att det inom ramen för en c-uppsats föreföll oss vara alltför omfattande att med hjälp av diskursanalys undersöka båda parterna, Sveriges Byggindustrier (BI) och Svenska Byggnadsarbetareförbundet (Byggnads).

Därför valde vi den ena parten av de två, BI. Skälet till att vi valde att analysera BI istället för Byggnads beror dels på att vi anser att det är intressant att kritiskt få granska en arbetsgivarrepresentant, framförallt då vi själva sannolikt i framtiden kommer att representera just en arbetsgivare och föra dennes talan. Och dels att vi utifrån vår förkunskap inom till exempel arbetsrätt, vid första anblicken bedömde att BI:s argument vara kraftfulla och i sak riktiga vilket gjorde att vi inte kunde förstå varför BI inte fått igenom sina yrkade krav.

De områden, vilka vi har identifierat som de mest centrala inför avtalsförhandlingarna 2005, är jobben, tiden och lönen. Detta har vi grundat på den information som Andreas Brendinger, regionchef BI Väst, lämnade till oss vid ett informationsmöte den 14 februari 2006. Vi har därefter fått dessa centrala områden bekräftade genom att ha tagit del av den powerpointpresentation som BI använde sig av vid pressträffen den 13 september 2005.²⁶

Vid vårt sammanträffande med Brendinger fick vi dessutom informationsmaterial i form av broschyrer vilka även finns att hämta på BI:s hemsida, www.bygg.org under länk ”publikationer”. Vi upplevde att dessa broschyrer var avsedda för olika mottagare, i form av arbetstagarna, arbetsgivarna samt allmänt riktat. Därför har vi valt att analysera material som riktar sig till just olika mottagare eftersom vi har en föreställning om att de argument som läggs fram skiljer sig åt beroende på de tänkta mottagarna. BI tar i de dokument som vi har valt, upp förändringar i kollektivavtalet inom byggsektorn där Byggnadsavtalet ingår. Ett dokument som vi funnit centralt inför avtalsförhandlingar är parternas yrkanden ställda till motparten. Det dokumentet fick vi dock inte då vi träffade Brendinger, utan det hämtade vi senare från BI:s hemsida.

De analyserade dokumenten

- De första och andra dokumenten är *Det gäller din lön*²⁷ samt *Det gäller ditt jobb!*²⁸. Dessa har vi tolkat, genom layout och titlar, att de är riktade till arbetstagare inom byggsektorn.

²⁶ Bildspel – BI: avtalskrav 2005 (PowerPoint) <http://avtal2005.bygg.org/Files/050913%20Press%20-%20Avtalskrav%202005.pps>

²⁷ <http://www.bygg.org/files/publikationer/folder%5Flon.pdf>

²⁸ <http://www.bygg.org/files/publikationer/folder%5Fditt%5Fjobb.pdf>

- Det tredje dokumentet, "Sveriges Byggindustriers förslag till förändringar i Byggnads- och Anläggningsavtalen i förhandlingarna hösten 2005"²⁹ är adresserat till Svenska Byggnadsarbetareförbundet.
- Det fjärde dokumentet, "Vår vision – BI:s vision för kollektivavtalen"³⁰ har ingen uttalad mottagare och därför har vi gjort tolkningen att dokumentet är allmänt riktat.

Diskursanalys som metod

Inom ramen för diskursanalys saknas entydig rekommendation hur man bör analysera sitt material utan angreppssättet bör anpassas till det material och det område som ska undersökas. Gemensamt mellan olika forskare vilka använder diskursanalys som metod är dock att det framförallt är analys av text som ligger till grund för diskursanalysen (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s.7ff).

Fairclough, som vi tog upp ovan, använder i *Discourse and Social Change* begreppen word meaning, wording och metaphor (1992, s.185ff). "Word meaning" och "wording" handlar om att ord kan uppfattas och förstås olika beroende på vilket sammanhang ordet förekommer i. "Metaphor" berör betydelsen av metaforer i vårt språk. Vi anser att Fairclough är otydlig i hur man kan använda och analysera med utgångspunkt i dessa begrepp. Författare som bidragit med konkreta verktyg för att analysera text är Göran Bergström och Kristina Boréus *Textens mening och makt* (2005) samt Lennart Hellspong *Metoder för brukstextanalys* (2001).

Bergström & Boréus (2005) och Hellspong (2001) tar upp angreppssätt som liknar de begrepp som Fairclough använder, på ett sätt som vi anser är enklare att förstå och praktiskt omvandla till analytiska verktyg. Tack vare att diskursanalys ger utrymme för egen tolkning av hur texter kan analyseras väljer vi därför att angripa texterna med utgångspunkt i argumentationsanalys, retorisk analys och lingvistisk analys.

Argumentationsanalys och retorisk analys

"Att argumentera är att ge skäl för eller emot en ståndpunkt och en argumentation är en sammanhängande följd av sådana skäl" (Bergström & Boréus 2005, s.92). Argumentationsanalysens syfte är att undersöka vilka skäl en text ger till den uppfattning som den uttrycker, att se om argumenten *försvagar* eller *förstärker* varandra samt vad argumenten grundar sig på (Hellspong 2001, s.108).

För att framställa argumenten så att de upplevs som övertygande används retorik, vilket kan kallas läran om våltalighet. Retoriken handlar i huvudsak om vad det är som gör kommunikationen effektiv samt hur man övertygar andra om att de ståndpunkter som läggs fram är rimliga (Bergström & Boréus 2005, s.89). Utöver detta finns det ofta en strävan att genom text påverka mottagaren och att få honom/henne att handla på ett speciellt sätt (Hellspong 2001, s.99).

Tre av retorikens grundbegrepp är logos, ethos och pathos. Bergström & Boréus beskriver *logos* som den del av övertygandet som tilltalar mottagarens intellekt och rationella förmåga att dra slutsatser. "Argumenterande texter där inslaget av logos är dominerande gör ett sakligt intryck och innehåller få värdeladdade ord och uttryck" (2005, s.89). Vidare tar de upp att *ethos* är den del av övertygandet som appellerar till mottagarens upplevelse och känsla om sändaren framstår som klok, ärlig och sympatisk alternativt opålitlig/osympatisk och där den första har lättare att påverka. *Pathos* är den del av övertygandet som väcker känslor hos

²⁹ http://avtal2005.bygg.org/Files/Pdf/050913_BIs_yrkanden.pdf

³⁰ http://avtal2005.bygg.org/Var_vision.asp

mottagarna, ibland starka och passionerade, vilket nyttjas för att ytterligare stärka argumenten. ”En pathos präglad text framstår som känsloladdad och värdeorden står tätt” (2005, s.90).

Argumentationsanalys rör främst området logos och intresset i analysen riktas då i första hand på texters innebördsaspekter där argumenten bygger på ett påstående som i sin tur underbyggs av olika premisser. Premisser är länkarna mellan själva argumenten och det ämne som argumenteras. Premisserna kan vara såväl utsagda i texten som underförstådda. Ibland behöver de utsagda premisserna formuleras i ord och skrivas ut för att strukturen i argumentationen ska bli tydlig och kunna tolkas (Bergström & Boréus 2005, s.105). Enligt vår uppfattning bör här kunna tolkas in Faircloughs begrepp ”word meaning” och ”wording”. För att få en bättre grund för resonemang om avsändarens avsikter och effekter på mottagaren, kan vi tänka oss att även fundera över aspekter vilka inkluderar ethos och pathos. För att bredda vår analys avser vi också komplettera argumentations- och retorikanalysen med lingvistisk analys.

Lingvistisk analys

Inom lingvistisk textanalys fokuseras bland annat på analys av metaforiskt språk, den grammatiska strukturen samt ordval i texter (Bergström & Boréus 2005, s.263). Vi kommer inom lingvistisk analys främst att intressera oss för det metaforiska språket i texterna, vilket även är centralt enligt Fairclough.

Metaforanalysen inriktar sig, precis som argumentationsanalysen, på textens innebördsaspekt. En forskningsinriktning som fått starkt genomslag är en inriktning som handlar om hur det mänskliga tänkandet är relaterat till de språkliga.³¹ Denna forskningstradition menar att metaforer är verktyg vi använder, medvetet och omedvetet för att förstå vår omvärld (Bergström & Boréus 2005, s.263ff).

Metaforer kan användas på olika sätt. En del metaforer hänvisar till element i naturen såsom exempelvis ’det gäller att inte *gå på grund*’ och ’Vi har en *flytande* växelkurs’. Dessa metaforer pekar på att man inte kan ha kontroll över till exempel ekonomin, då väder och sjö är något naturligt som ändrar sig utan att vi kan kontrollera hur och i vilken riktning (Bergström & Boréus 2005, s.268).

Man skiljer mellan metaforiska uttryck och begreppsliga metaforer. Ett metaforiskt uttryck kan exempelvis vara ’att arbeta i motvind’. Begreppsliga *metaforer* används för att belysa vissa aspekter av fenomen och genom detta också dölja andra, samt att de leder tankarna i bestämda riktningar (Bergström & Boréus 2005, s.266f). Begreppsliga metaforer används som ett led i argumentation och retorik, där metaforer har som syfte att övertyga mottagaren. Här blir det för mottagarens uppfattning och tankeprocesser viktigt vilken typ av metaforer som används. Som exempel kan argumentationen göras genom metaforen kriga/strida, exempelvis: ’slipa sina argument’ och ’arsenal av argument’. Argumentationen kan här vara ett uttryck för parternas målinriktade agerande gentemot varandra. Andra uttryck styr tankarna i andra riktningar, exempelvis: ’ett bärande argument’, ’förstärka en argumentation’ eller ’solida argument’, vilka snarare kan tydas som att man ser på argumentationer som någon slags konstruktion/byggnad (Bergström & Boréus 2005, s.92f).

”En analys av metaforer syftar ofta till att lyfta fram budskap vars innebörd kanske inte är fullt medveten för vare sig textförfattare eller mottagare. Tanken är då att metaforanvändningen ändå säger något om tankemönster i en större diskurs eller lyfter fram sådant i texter som visar något om avsändarens intentioner eller hur en mottagare kan tänkas uppfatta budskapet, som

³¹ Här hänvisar Bergström & Boréus till lingvisten Georg Lakoff och filosofen Mark Johnson i deras *”Metaphors We Live By”* (1980).

inte är uppenbart från en mer genomsnittlig läsning av texterna ifråga.”
(Bergström & Boréus 2005, s.297)

Lingvistisk textanalys kan ge oss värdefull förståelse för texter och dess innehåll. För att kunna göra en bra analys är det även viktigt att känna till förhållandena utanför texterna, det vill säga att ta hänsyn till den kontext vari texten framställts och det kan göras genom att man i sin undersökning arbetar med fler redskap utöver teorier och modeller för språklig framställning (Hellspong 2001, s.219). Då vi är blivande personalvetare, och inte lingvister, gör att vi har behov av och en nyfikenhet i att förstå de mellanmännsliga processer som finns bakom de texter vi analyserar.

Sammanfattningsvis, för att kunna använda sig av diskursanalys som metod, kommer vi att ta hjälp av argumentationsanalys och lingvistisk analys och dess begrepp. Vi kommer att koppla ihop dessa begrepp med diskursanalysens teoretiska referensram som bygger på Faircloughs tredimensionella modell.

Analytiska begrepp

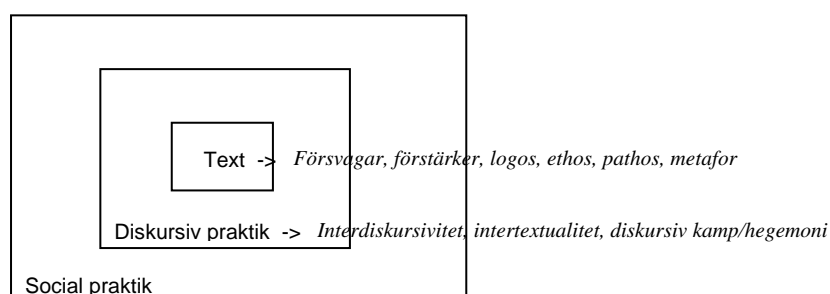
För att lättare kunna förstå och använda de begrepp som vi tog upp i avsnittet *Diskursanalys som teoretisk referensram* samt i avsnittet *Diskursanalys som metod*, har vi grupperat dem utifrån Faircloughs modell.

För att göra modellen analytiskt tillämpbar började vi med att samla de begrepp som hjälpt oss att analysera dimensionen ”text”. Därefter samlade vi de begrepp som analyserar dimensionen ”diskursiv praktik”. I dimensionen ”social praktik” återfanns inga analyserande begrepp.

För att undersöka dimensionen text har vi samlat de begrepp som hjälpt oss att lyfta fram och beskriva det lingvistiska i texten. För att få fram dessa egenskaper har vi utöver diskursanalys valt argumentationsanalys och lingvistisk analys för att angripa texterna. De analyserande begreppen från argumentationsanalysen är: *försvagar, förstärker, logos, ethos och pathos*. Det analyserande begreppet från lingvistisk analys är: *metafor*.

I dimensionen diskursiv praktik återfinns de begrepp som hjälpt oss att analysera i vilket sammanhang texten kan förstås. Begreppen är: *interdiskursivitet, intertextualitet och diskursiv kamp/hegemoni*.

För att visualisera hur vi kopplar ihop de analytiska begreppen med de olika dimensionerna presenterar vi, ännu en gång, Faircloughs modell och denna gång med tillägg av våra analytiska begrepp.

Figur 3.1 Faircloughs tredimensionella modell för diskursanalys (1992, s.73) - med tillägg av våra analytiska begrepp

Modellen, ”problem, orsaker och lösningar”

För att få svar på de frågor vi ställt oss under syftet angrep vi materialet med hjälp av ett verktyg som kan användas vid diskursanalys. Såväl Karin Lumdsen Wass,³² verksam vid Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet som statsvetaren Ulf Mörkenstam³³ har använt sig av en modell som har inspirerat oss. Modellen bygger på att först identifiera vilka problem som texten tar upp. Därefter undersöks vilka orsaker som anges till problemen och avslutas med att undersöka vilka lösningar eller svar som ges till de problem som tagits upp.

Modellen går ut på att problem är intressanta att studera för att visa på de föreställningar som legitimerar vissa lösningar. Genom att analysera texten utifrån denna modell kan svar ges på de diskursanalytiska frågeställningar som är intressanta att undersöka. På så sätt kan man tydliggöra vad som formar och avgränsar området och vad som genom detta tränger ut andra möjliga lösningar eller svar. Det skulle kunna sägas att man får ett hjälpmedel för att se vad i diskursen som begränsar och därmed också utgör diskursen.

För att identifiera hur argumentationen är uppbyggd i de valda texterna samt vad i retoriken, som förstärker respektive försvagar, har vi därför använt oss av följande frågor:

Vilka problem lyfts fram genom retorik och argumentation i dokumenten och hur framställer BI problemen? Vilka orsaker anges till problemen som tas upp i dokumenten och hur framställer BI förklaringen till dessa orsaker? Vilka lösningar eller svar anger BI till de problem och orsaker som lyfts fram och hur framställer BI beskrivning av dessa lösningar och svar?

Uppsatsens trovärdighet

Att författa en uppsats utifrån diskursanalys är *ett* sätt att skapa kunskap om det som studerats. Hur ska läsaren bedöma värdet av den kunskap som skapats genom diskursanalys som metod och teori? Det diskursanalytiska angreppssätt, som vi har utgått från, bygger på en socialkonstruktivistisk grund som menar att skapandet av kunskap inte kan leda till en självklar objektiv sanning eftersom alla individer betraktar och kategoriserar och konstruerar världen utifrån där de befinner sig (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s.11f). Enligt socialkonstruktivistisk grund finns inte en enda verklighet utan den består av individers konstruerade verkligheter.

Sharan Merriam (1994) menar att trovärdighet är den samlade upplevelsen av uppsatsens validitet, reliabilitet och generaliserbarhet. Med validitet menas traditionellt hur väl resultatet stämmer överens med verkligheten, vilket förutsätter att det finns en verklighet att jämföra mot. Merriam anser att validitet måste bedömas utifrån forskarens tolkningar som i sin tur kommer från dennes erfarenheter av världen. Validitet kan därför härledas till forskaren och hur noggrant undersökningen är genomförd. Merriam menar vidare att det i undersökningen tydligt ska framgå vilken utgångspunkt forskaren har samt utifrån vilket perspektiv materialet ska tolkas igenom. Det är också viktigt att, under undersökningens förlopp, få respons och kritik på sitt arbete från till exempel handledare och kollegor (1994, s.175ff).

Bergstöm och Boréus (2005) berör också problematiken snarlikt Merriam, genom att lägga fokus på forskaren och dennes tolkningar av diskursen. De menar att diskursanalys är en studie som utgår från tolkningar av det som inom diskursen tas för givet och att alla tolk-

³² Akademisk avhandling, *Vuxenutbildning i omvandling – Kunskapslyftet som ett sätt att organisera förnyelse* (2004, s.122f)

³³ Ulf Mörkenstam, *Om ”Lapparnas privilegier” – föreställningar om samiskhet i svensk samepolitik 1883-1997*, (1999, s.57ff).

ningar inte är lika goda. Det i sin tur skapar krav på att forskarens tolkningar motiveras (2005, s.352f).

Generaliserbarhet, även kallat extern validitet, innebär i vilken grad undersökningens resultat går att tillämpa i andra sammanhang. Kvalitativa studier, som denna, bygger oftast på ett eller få studerade sammanhang och kan därför sägas ha låg generaliserbarhet (Merriam, 1994). Vi bedömer att resultatet från en diskursanalys inte kan betraktas som direkt generaliserbart, då det bygger på individers sätt att betrakta och tolka världen. Alla sammanhang och varje forskare är unik. Merriam lägger över ansvaret, att avgöra generaliserbarheten, på läsaren och menar att denne själv får skapa sig en bild av vad som i undersökningen är gångbart i dennes situation (1994, s.187f).

Reliabilitet avser tillförlitligheten i det vi avser mäta, med andra ord i vilken grad undersökningen går att upprepa och få samma resultat. Det empiriska materialet är vid textanalys konstant och tillgängligt i exakt samma form för annan forskare. Därför blir det angeläget att redogöra för de val som vi som forskare gör samt tydligt beskriva och utveckla hur teorin och metoden tillämpats (Merriam 1994, s.182f).

Resultat och Analys

Vi har valt att analysera dokument som enligt vår tolkning riktar sig till olika mottagare. Vi kommer nedan att först gå igenom de olika dokumenten var för sig, för att sedan avsluta med en sammanfattning där vi väger samman vår totala bild av Sveriges Byggindustriers (BI:s) argumentation i texterna genom att svara på våra frågeställningar. De dokument vi valt att analysera är hämtade på BI:s hemsida, www.bygg.org.³⁴

Syftet är att analysera argumentationen och retoriken i ett antal dokument producerade av BI där vårt intresse riktas mot BI:s strävan mot att nå förändringar i Byggnadsavtalet.

Först analyseras respektive text utifrån de två första frågeställningarna genom att undersöka vilka prioriterade områden som tas upp samt om argumentationen förstärks eller försvagas genom retoriken. Textanalysen sammanställs därefter utifrån frågeställningarna och sedan besvaras den tredje frågeställningen genom att vi tar upp de produktions och konsumtionsprocesser som är förbundna med texten, för att förstå det sammanhang/kontext i vilka texterna är producerade.³⁵

Christer Bjurwill, docent i pedagogik och författare till *A, B, C och D – Vägledning till studenter som skriver akademiska uppsatser* skriver att "Data talar inte för sig själva. De måste analyseras, sorteras efter likheter och skillnader i svar. Dessa analyserade skillnader ska sedan kunna förklaras med hjälp av den teori som man har ställt upp som tänkbar förklaring till resultatet" (2001, s.40f). I vår undersökning menar vi att texterna i sig själva är en form av data. Texterna analyseras utifrån våra tolkningar av hur de olika mottagarna kan tänkas uppfatta argumentationen och därför kommer vi nedan att presentera resultat och analys samtidigt.

Vi kommer inte att ta något ansvar för hur BI, eller någon annan, kan tänkas använda resultatet i analysen nedan. Vi vill också poängtera att vi inte avser lägga någon värdering i dokumentens innehåll. Vi ämnar inte heller bedöma det, som framkommer i analysen, som "rätt eller fel". Vi kommer enbart att presentera den tolkning som vi med hjälp av de analytiska begreppen kommit fram till.³⁶ Våra personliga reflektioner på det analyserade materialet presenteras under avsnittet "Diskussion".

Dokument riktade till arbetstagare

De första och andra dokumenten tolkar vi genom deras layout och titlar vara riktade till arbetstagare inom byggsektorn. Dessa dokument är, "*Det gäller din lön!*" samt "*Det gäller ditt jobb!*".

Dokumentet består av två brochyrier i vikt A4-format vars framsidor består av varsin bild som illustrerar ett handslag, vilket man skulle kunna tänka sig är mellan en arbetstagare och en arbetsgivare på en byggarbetsplats. På framsidan står dokumentens titlar samt en typ av banderoll med texten "Byggsektorn i en ny omvärld". Budskapet presenteras i brochyernas mittuppslag, vilket alltså är den text som analyserats.

³⁴ Se hänvisning med webbadresser till respektive dokument, under avsnittet *De analyserade dokumenten*

³⁵ Se avsnittet *Syfte*

³⁶ Se avsnittet *Analytiska begrepp* under rubriken *Metod och tillvägagångssätt*

Det gäller din lön!

De problem som tas upp i broschyren är att *kollektivavtalet* är reglerat i detalj, att arbetstagare och arbetsgivare *inte kan förhandla om lönen själva* och att det blir *tvärstopp* i förhandlingarna när Byggnads kräver mer lön än den som arbetsgivaren erbjuder.

Dokumentet inleds på vänstra sidan av broschyrens uppslag med:

"Föreställ dig att din lön sänks med flera tusen kronor från nästa månad. Tänk vidare att det inte är din arbetsgivare, utan ditt eget fackförbund som förorsakar denna lönesänkning."

Citatet förmedlar att att BI är förnuftiga som identifierat hur fackförbundet agerar mot sina medlemmar. Det vill säga att texten appellerar till mottagarens *ethos*. Det vi avser är att läsarens logiska och rationella slutledningsförmåga leder denne till att uppfatta BI att framstå som klok, ärlig och förnuftig. Denna upplevelse av *ethos förstärks* av premissen till påståendet som är att *"Byggnads säger nej och hotar med arbetsdomstolen"* vilket syftar på de fall då arbetsgivaren betalat ut mer än grundlön till sina arbetstagare. Vad som inte framgår i premisen, länken mellan själva argumentet och det som argumenteras, är vad som enligt Byggnadsavtalet är avtalat.

För den läsare som är en del av byggbranschens diskurs kan vi anta att retorik enligt *ethos*, i citaten ovan *försvagar* argumentationen. Detta genom att den läsaren har mer kunskap om byggbranschen än det som skrivs ut i texten och därför gör logiska rationella slutledningar baserat på det som står före och efter texten. För de läsare som däremot inte är pålästa på byggnadsavtalet, alternativt inte håller med om dess innehåll, kan vi anta att retorik enligt *ethos förstärker* argumentationen. Detta genom att denna läsare också gör logiska rationella slutledningar baserade på *ethos*, dock utifrån annan förförståelse.

Dokumentet tar också upp att arbetstagare och arbetsgivare inte själva kan träffa överenskommelser gällande lön. På högra sidan av broschyrens uppslag kan vi läsa:

"Men det finns några som över huvud taget inte får vara delaktiga när besluten fattas. Du och dina arbetskamrater, företagets medarbetare, är enligt kollektivavtalet förhindrade att själva träffa löneöverenskommelser med er arbetsgivare. Ni kan därför inte påverka er egen situation vid nyproduktion."

Detta citat riktar sig direkt till arbetstagarna genom att använda "du och dina arbetskamrater". Texten presenteras genom det retoriska greppet, *pathos*, att väcka läsarens känslor. För de medarbetare som känner igen det som beskrivs kan vi anta att argumentet *förstärks* genom att appellera till *pathos*. För de medarbetare som har andra erfarenheter kan vi anta att *pathos försvagar* argumentet. Därutöver anser vi att argumentationen skickar signaler att BI är klok och sympatisk, *ethos*, genom att BI framhåller sig själva som den part som tar medarbetarnas parti. Något som i så fall ytterligare stärker argumentationen.

Dokumentet beskriver hur de lokala och centrala förhandlingarna kan gå till. På vänstra sidan i broschyren kan vi läsa:

"Det blir tvärstopp både i de lokala och centrala förhandlingarna mellan fack och arbetsgivare. När detta sker säger Byggnadsavtalet att det ska utgå grundlön, också kallad 'stupstockslön' (enligt gällande kollektivavtal för närvarande 109 kronor i timmen, som ger cirka 19.000 kronor i månaden)."

Citatet hänvisar direkt till byggnadsavtalet och talar därigenom till läsarens logik, *logos*. Premissen till argumentationen presenteras på broschyrens vänstra sida genom:

"Problemet har uppstått i samband med ackordsförhandlingarna och förekommer på många byggarbetsplatser. Yrkesarbetarnas lön är inte fastställd när bygget börjar. Det är inte deras fel att företaget och facket inte kommer överens. Företaget vill betala mycket mer än grundlön, men Byggnads lokalavdelning kräver ännu mer."

Premisserna, länkarna mellan själva argumenten och det som argumenteras, appellerar till *ethos*, läsarens upplevelse av sändaren, genom att framhäva att facket och företaget vid byggstart inte har kommit överens om lönen, då Byggnads lokalavdelning kräver ”ännu mer” lön trots att ”företaget vill betala mycket mer än grundlönen”. Därutöver använder BI i citatet en *metafor*, genom ”tvärstopp”. Tvärstopp anser vi, skickar signaler till läsaren om en låst situation, en sammandrabbning, som är utom förmåga att på egen hand påverka för parterna. Denna metafor anser vi förflyttar upplevelsen av budskapet till att väcka känslor hos mottagarna att de inte själva kan påverka situationen, *pathos*.

Genom de signaler som metaforen ”tvärstopp” skickar till mottagarna vilket i sin tur utgår från argument som appellerar till logiken som därefter leder till känslor som väcks hos mottagarna, gör att vi tolkar att argumentet därigenom *förstärks*. Hur argumentet upplevs beror sannolikt på hur väl läsaren själv har bildat sig en uppfattning om byggnadsavtalets hinder och förtjänster. Därför kan vi också tänka oss att argumentet, på det sätt vi tolkat det, *försvagas* för de läsare som är insatta i och omfattas av byggnadsavtalet samt är nöjda med ackordslön och dess utbetalningsnivå.

Orsaken till problemen är enligt dokumentet kollektivavtalets utformning. I de citat vi tagit upp och kommenterat knyts argumentationen ihop genom premissen att kollektivavtalet behöver förändras. Att förändra kollektivavtalet är därmed också lösningen på problemen. Premisserna i dokumentet bygger i huvudsak på att väcka sympati hos läsarna, vilket utgörs av *ethos*.

Detta innebär alltså att genom att appellera till mottagarens känslomässiga uppfattning om sändaren, kommer budskapet att tolkas utifrån mottagarens förståelse. Det vill säga att genom att använda *ethos* som retorik fyller läsaren på argumenten med de logiska slutsatser de gör utifrån sin uppfattning om sändaren. I de fall läsaren uppfattar sändaren som ärlig, klok och sympatisk tar de lättare till sig argumentet varpå det *förstärks*. Om fallet är det motsatta, att läsaren uppfattar mottagaren som oärlig, omdömeslös och osympatisk, bidrar det till ett motstånd att acceptera argumentet varpå argumentet *försvagas*.

Det gäller ditt jobb!

De problem som tas upp i broschyren är ett *omodernt kollektivavtalet*, konkurrensen från *omvärlden*, byråkratin kring *lönesystemen* och hindret för arbetstagare och arbetsgivare att *förhandla om lönen själva*.

Dokumentet inleds på broschyrens vänsta sida med att beröra omvärldens konkurrens:

”En viktig förutsättning för en fungerande arbetsmarknad är moderna kollektivavtal, avtal där möjligheten finns för medarbetare och arbetsgivare att fatta beslut som är bra för individen och företaget.”

”De nya EU-länderna har nu möjlighet att verka på den hårt pressade svenska byggmarknaden. Genom betydligt lägre kostnadsnivåer ändrar de förutsättningarna. Förmodligen blir konkurrensen utifrån tuffast just på de mindre jobben.”

Det andra citatet är premissen, som är förbindelsen till det första argumentet, vilket anger att ett modernt kollektivavtal behövs. Genom att ”de nya EU-länderna” kan anses vara något som ligger utanför byggbranschens kontroll och därmed möjlighet att påverka, antar vi att läsarens känslor, *pathos*, väcks över att ”EU-länderna” kan ta de svenska arbetstillfällena. För den läsare som drar just den slutsatsen antar vi att argumentet *förstärks*. För att ifrågasätta argumentet krävs att läsaren är väl insatt i problematiken gällande omvärldens påverkan på vår inhemska byggmarknad. Därför finner vi det mest troligt att just denna argumentation oftast mottas som ett starkt argument. I citatet används begreppet ”modernt” såsom en *metafor* kan

användas. Det skickar sannolikt signaler till läsaren att modernt är nytt och attraktivt och att motsatsen, som är omodernt, signalerar gammalt och förlegat. Lumsden Wass beskriver konstruktionen av det gamla och det nya där det gamla konstrueras "som statisk och icke-flexibel, medan den 'nya' framställs som flexibel och anpasslig" (2004, s.167).

Byråkratin kring lönesystemen innebär, enligt BI, höga administrationskostnader. På broschyrens vänstra sida argumenterar BI för detta:

"En tung utgiftspost är byråkratin kring dagens lönesystem. Det gäller framför allt vid nyproduktion där avtalet föreskriver prestationslön som huvudlöneform, om inte de lokala parterna - det vill säga arbetsgivare och Byggnads lokalavdelning - kommer överens om annat."

Citatet appellerar till läsarens intellekt och rationella förmåga att dra slutsatser, *logos*, genom att hänvisa till en central fråga inför avtalsförhandlingen, lön och löneformer, utan att överösa argumentationen med värderande förstärkningsord. Genom att lägga fram argument som lämnar läsaren att själv bestämma vilka förstärkningsord denne vill lägga till, menar vi att upplägget *förstärker* argumentationen. Texten i citatet argumenteras även längre fram i dokumentet och sammankopplas då med arbetstagarnas och arbetsgivarnas bristande möjlighet att själva kunna träffa överenskommelser. Detta görs genom det avslutande stycket i dokumentet som finns på broschyrens högra sida:

"Enklare och billigare löneadministration vid mindre arbetsplatser, där du är med och bestämmer, stärker företagets konkurrenskraft. Detta innebär givetvis inte att vi vill sänka din lön!"

Citatet anser vi appellerar till mottagarens upplevelse av sändaren, *ethos*. För de läsare som upplever att BI är trovärdiga menar vi att *ethos* i dokumentet *förstärker* argumentationen. Dock finner vi det mer troligt att ovan citat *försvagar* hela broschyren. Detta baserar vi dels på att stycket presenterar **hur** konkurrenskraften ska stärkas vilket samtidigt stänger ute andra lösningar samt dels på meningen: "Detta innebär givetvis inte att vi vill sänka din lön!". Genom att BI nämner detta antyder det att BI själva uppfattar det som en trolig farhåga och därför appellerar argumentet till *ethos*. Finns det anledning att tro att sändaren inte säger hela sanningen och har en dold agenda?

Orsaken till de problem som tas upp i dokumentet är omvärlden i form av EU och ekonomin. I de citat som vi har tagit upp och kommenterat ovan, knyts argumentationen ihop genom premissen att kollektivavtalet behöver moderniseras. Lösningen är att stärka företagets konkurrenskraft som bygger på att kollektivavtalet ska vara flexibelt, vilket alltså innebär att modernisera, förändra, kollektivavtalet vilket därmed också blir lösningen på problemen. Premisserna i dokumentet bygger i huvudsak på att väcka sympati hos läsarna, vilket utgörs av *ethos*.

Dokument riktat till Svenska Byggnadsarbetareförbundet

Det tredje dokumentet, "Sveriges Byggindustriers förslag till förändringar i Byggnads- och Anläggningsavtalen i förhandlingarna hösten 2005" är adresserat till Svenska Byggnadsarbetareförbundet.

Dokumentet är en skrivelse på fem sidor bestående av en genomgång av de yrkanden BI har gentemot Byggnads. Skrivelsen är undertecknad av BI:s ordförande, VD samt förhandlingschef.

Sveriges Byggindustriers förslag till förändringar i Byggnads- och Anläggningsavtalen

De problem som tas upp i skrivelsen är kollektivavtalet i sin *nuvarande* form, att ett *modernt medarbetaravtal* behövs, *konkurrensen* från EU i och med dess utvidgade gränser, *byråkratin*

kring löneadministrationen och att byggarbetsgivarna ska få möjlighet att *betala högre lön* än grundlön.

Skrivelsen inleds på första sidan med en bakgrund som bland annat tar upp nya omvärldskrav, *”Både byggföretagen och deras medarbetare utsätts för hård konkurrens från utländska företag och utländsk arbetskraft.”* Detta argument, menar vi, används övergripande och binder därmed samman de övriga argumenten.

Därefter följer visionen, *”Byggarbetsgivarnas långsiktiga mål är ett modernt medarbetaravtal.”* Vi saknar kunskap om vad ett medarbetaravtal är. Därför har vi letat på BI:s hemsida för att finna svar. Det vi kunde finna där var endast en förklaring till hur strategierna ser ut för att nå ett modernt medarbetaravtal. Då gjorde vi en ytterligare sökning på nätet. Inte heller då kunde vi finna definitionen på ”medarbetaravtal”. Vad vi däremot kunde konstatera var att begreppet medarbetaravtal används olika inom till exempel landstinget och industriförbundet. I Kjellbergs artikel *Ett nytt fackligt landskap – i Sverige och utomlands* fann vi en historisk förklaring till begreppet. Där framgår det att ett medarbetaravtal är ett avtal som är gemensamt för arbetare och tjänstemän.³⁷ Den slutsats vi drar av detta är att eftersom det inte finns någon uttalad definition på vad ett medarbetaravtal är, så utgår vi från att begreppet är öppet för individuella tolkningar.

Ett område som tas upp är ackordlönesystemets byråkrati, på skrivelsens sida två:

”Det är administrativt krångligt och dessutom dyrt att hantera ackordssystemet enligt förhandlingsordningen i byggnadsavtalet. Ett sätt att sänka kostnaderna och öka konkurrenskraften utan att sänka byggnadsarbetarnas löner, är att skapa förutsättningar för en mer flexiblare arbetsorganisation.”

”Kostnaden för att ta fram ett ackordsunderlag, att kalla till och genomföra förhandlingar samt att efter projektets färdigställande göra en slutlig avstämning, kan i extrema fall kosta lika mycket som lönerna på bygget. Det är en orimlig konsekvens av byggnadsavtalets regler. Enklare förhandlingsrutiner med färre inblandade skulle sänka kostnaderna.”

Om skrivelsen hade haft annan mottagare än Byggnads hade ovanstående argumentation kunnat väcka sympati för sändaren, *ethos*. Eftersom mottagaren här är uttalad och dessutom motpart i avtalsförhandlingarna är det inte troligt att Byggnads sympatiserar med BI och upplever att de är sympatiska och förnuftiga. De värderande orden som texten innehåller (krångligt, extrema och orimlig) ökar i betydelse av det faktum att det är motparten i avtalsförhandlingen som är skrivelsens mottagare. Det innebär att genom att appellera till mottagarens *ethos*, så väcks istället känslor hos mottagaren, *pathos*. Vi anser därför att detta är en *försvagning* av argumenten.

Direkt efter citatet ovan följer ett argument som vi anser bör kunna appellera till *logos*:

”Byggarbetsgivarna önskar därför få möjlighet att själva komma överens med sina medarbetare om lön och löneform på mindre byggprojekt. Vi föreslår att gränsen sätts vid 1 200 timmar vilket ger likformighet med andra avtal inom byggområdet. Det tar omkring 600 timmar att bygga en normal villa.”

Om detta argument framförts utan de två ovanstående citaten i mitten på denna sida, vilka utgör premisserna, skulle argumentet sannolikt ha appellerat till mottagarens *logos* genom att citatet inte innehåller värderande ord. Eftersom premisserna däremot är värdeladdade kan vi anta att detta argument också appellerar till mottagarens *pathos*. Genom att argumentet också innehåller lösningar stänger det ute andra alternativa lösningar. Det anser vi, påverkar mottagarens upplevelse av sändaren, *ethos*, vilket *försvagar* argumentet.

³⁷ Kjellberg (2002, s.53)

BI argumenterar för byggarbetsgivarnas valmöjlighet att betala ut högre lön än grundlön då ackordsförhandlingarna inte lett till överenskommelse. På tredje sidan i skrivelsen kan vi läsa:

"Byggarbetsgivarna vill få rätt att betala högre lön än grundlön när ackordsförhandlingar strandat. Vi tror att detta leder till ett slut på de ständiga bråken på våra byggarbetsplatser. Konfliktfria arbetsplatser leder till att våra kunder blir nöjda och att våra medarbetare får en rättvis lön."

Ovanstående argumentations uttalade premiss är att BI står utan mandat att påverka situationen. Detta påstående bygger vi på att argumentet använder *metaforen* "strandat". Metaforen strandat återkommer för övrigt, fyra gånger i det avsnitt som behandlar lön i skrivelsen. Metaforen kan antas leda tankarna till en känsla av att sitta fast och att inte komma loss utan att få hjälp från annat håll. Antagandet om metaforens innebörd bekräftas genom sista stycket på sidan tre:

"Kan dessa konfliktsituationer undvikas? Ja, genom att företaget alltid accepterar Byggnads lokala ombudsmäns krav på ackordsuppgörelser. Konsekvensen blir att Byggnads ombudsmän sätter lönerna i företagen utan att företagen kan påverka detta. Avtalskonstruktion helt orimlig och måste ändras."

Citatet antyder som metaforen strandat att BI sitter fast och inte kan påverka situationen, eftersom det enligt argumentet är Byggnads ombudsmän som kontrollerar lönebildningen vid ackordslöner. I denna argumentation menar vi att BI antar en offeridentitet vilket i sin tur, genom en uttalad premiss, gör Byggnads ombudsmän ansvariga för den låsta situationen. Därför anser vi att argumentationen väcker känslor hos mottagaren, det vill säga appellerar till *pathos*. Som i tidigare resonemang menar vi att genom att framställa argument enligt *pathos* till motparten *försvagas* argumentationen.

Orsaken till problemen är att kollektivavtalet är omodernt och inte anpassat till de nya omvärldskraven som BI återkommer till i skrivelsen. Lösningen är ett modernt medarbetaravtal vilket förutsätter förändring av kollektivavtalet. Argumentationen utgörs i huvudsak av *ethos*, att väcka sympati hos mottagaren. Då mottagaren är motpart i en avtalsförhandling övergår argumenten, enligt vår tolkning, från att appellera till *ethos* till att istället appellera till mottagarens *pathos*. De känslor som då väcks hos motparten menar vi *försvagar* argumentationen.

Dokument utan uttalad mottagare

Det fjärde dokumentet, "BI:s vision för kollektivavtalen - Varför vill byggföretagen ändra på kollektivavtalen?" har ingen uttalad mottagare och därför har vi gjort tolkningen att dokumentet är allmänt riktat. Dokumentet finns dels att hämta på BI:s hemsida där det återfinns under benämningen "Vår vision", dels att beställa från hemsidan under publikationer där dokumentet då heter "Varför vill byggföretagen ändra på kollektivavtalen?". Hemsidan och publikationens innehåll är exakt detsamma förutom att hemsidan inleder med ett stycke där BI:s vision för kollektivavtalen beskrivs. Vid textanalysen kommer vi framförallt att hänvisa till publikationen och då det gäller visionen hänvisar vi till hemsidan.

Publikationen är i vikt A3-format, har en bild på framsidan föreställande en glad byggnadsarbetare och under bilden står publikationens titel. I vänstra nedre hörnet återfinns BI:s logga samt i nedre högra hörnet hänvisas till BI:s webbadress. Publikationens uppslag och baksida är uppdelad i totalt nio underrubriker som beskriver dokumentets huvudsakliga innehåll och avslutas med framgångsfaktorer. Den text vi analyserat berör endast det innehåll som rör lön och löneform.

Varför vill byggföretagen ändra på kollektivavtalen?

De problem som anges i publikationens argumentation är att kollektivavtalet är *föråldrat*, arbetstagare och arbetsgivare *saknar inflytande och medbestämmande* samt uppgörelsen om *ackordslönerna*.

På hemsidan inleds texten med BI:s vision för kollektivavtalen som innebär att BI vill sluta medarbetaravtal för hela byggsektorn. Här framkommer att dagens kollektivavtal inte uppfyller kraven på ett modernt medarbetaravtal. Här återkommer begreppet ”modernt” som används som en *metafor*, vilket också återfunnits i de övriga dokumenten vi analyserat. Begreppet tydliggör en polarisering mellan det nya och det gamla där det nya framställs som något positivt. Samtidigt skapar detta den outtalade premissen som indikerar att dagens kollektivavtal är omodernt och därigenom något negativt.

Denna tolkning av begreppet bekräftas genom inledningen i publikationen *Varför vill byggföretagen ändra på kollektivavtalen?* Högst upp på publikationens vänstra sida kan vi läsa:

Kollektivavtalen mellan Sveriges Byggindustrier och Svenska Byggnadsarbetareförbundet är i stort behov av utveckling och nytänkande på flera viktiga områden. Kollektivavtalen har kraftigt föråldrade och dåligt fungerande regler och villkor som levt kvar oförändrade från en passerad tid, då byggnadsarbetarna huvudsakligen var objektsanställda.”

Hur argumenten tas emot av mottagaren beror på dennes förförståelse och inställning till problematiken som argumenteras. Citatet innehåller värderande ord och appellerar därför olika beroende på vem som läser texten. För de läsare som är oinsatta i problematiken, alternativt håller med om dess innehåll, menar vi att argumentationen appellerar till mottagarens uppfattning om sändaren, *ethos*. De läsare som däremot inte håller med om innehållet i argumentationen, menar vi med utgångspunkt i tidigare resonemang, att argumentationen istället appellerar till *pathos*. Beroende på mottagarens uppfattning om sändaren kommer argumentet att *förstärkas* i de fall sändaren uppfattas som ärlig och sympatisk alternativt *försvagas* till de mottagare som uppfattar sändaren som oärlig och osympatisk. Med andra ord, polariseringen mellan olika uppfattningar och ståndpunkter ökar sannolikt genom argumentationen.

Publikationen berör vidare att byggnadsavtalet i dess nuvarande form begränsar yrkesarbetarnas inflytande och medbestämmande på den egna arbetsplatsen. På publikationens vänstra sida läser vi:

”Yrkesarbetarna själva saknar tillräckligt inflytande och medbestämmande i byggföretagen på viktiga områden. Alla viktiga frågor hanteras fortfarande idag av utomstående ombudsmän som är anställda av Byggnads. Ombudsmännen saknar av naturliga skäl oftast tillräckliga kunskaper, känsla eller djupare förståelse för det enskilda företags verksamhetsmål eller affärsidé.”

Citatet är ytterligare ett exempel på hur värderande ord endera appellerar till *ethos* alternativt *pathos* beroende på mottagarens förförståelse och övertygelse. Argumenten kommer att upplevas som *förstärkande* alternativt *försvagande* beroende på vem som är mottagare av publikationen.

Även detta dokument tar upp att arbetstagare och arbetsgivare har begränsad möjlighet att själva träffa överenskommelser gällande lön och löneform. I denna publikation benämns problematiken kring ackordslönen på publikationens högra sida genom:

”Uppgörelse om ackordslöner som regleras i Byggnadsavtalet ’förhandlas fram’ under bundna och strikta former på varje ny arbetsplats av Byggnads ombudsmän. De berörda yrkesarbetarna på företagets arbetsplats saknar i dessa sammanhang egen partsroll och självständig beslutanderätt. Tvånget med ackordslöneformen i byggbranschen som fastställs på arbetsplatser är till stor del ’sjuka ackord’ som inte speglar produktivitet, kvalitet eller lönsamhet på det enskilda bygget.”

Citatet från publikationen visar på samma retoriska grepp som tidigare. Det vill säga, beroende på vem som är mottagare kommer argumentet att appellera endera till ethos eller till pathos och därigenom kommer argumentationen antingen att *förstärkas* eller *försvagas*. Vad som däremot är nytt mot de tidigare analyserade dokumenten är *metaforen* ”sjuka” ackord. Här kan frågan ställas vilken typ av sjukdom som avses, fysisk eller psykisk åkomma? Om något är sjukt betyder det oftast att det måste behandlas för att åkomman ska försvinna. Precis som i de tidigare dokumenten, antar vi, att BI som medicin ordinerar att förändra kollektivavtalet. Orsaken till problemen är ett omodernt kollektivavtal och lösningen är därigenom att modernisera kollektivavtalet.

Svar på våra frågeställningar

Analysen ger oss en bild av hur BI argumenterar för att framhålla sina ståndpunkter inför avtalsförhandlingen hösten 2005. Nedan svarar vi på våra frågeställningar genom att sammanfatta det som vi funnit genom textanalys av BI:s argumentation kring lön och löneformer.

Prioriterade områden

Sveriges Byggindustris prioriterade områden, inom lön och lönebestämmelser, som lyfts fram i argumentationen gäller: byråkratin kring ackordslöneformen, att arbetstagare och arbetsgivare själva ska kunna träffa överenskommelser gällande lön och löneform utan att gå via lokala och centrala parter, att byggbranschen påverkas av en ny omvärld samt att arbetsgivarna ska kunna betala ut mer lön än grundlön. De prioriterade områdenas lösning kan sammanfattas bestå i ett nytt kollektivavtal.

BI lyfter fram olika prioriterade områden i de olika dokumenten. Det dokument som skiljer sig mest från de övriga analyserade dokumenten är *Varför vill byggföretagen ändra på kollektivavtalen?* Det yttrar sig genom att dokumentet i huvudsak fokuserar på partsförhållandet, att öka medbestämmande och inflytandet för arbetstagare och arbetsgivare. De övriga dokumenten tar utöver detta också upp den förändrade omvärlden som ett övergripande problem.

Förstärker eller försvagar?

I de broschyrer som är *riktade mot arbetstagare* argumenterar BI oftast med de retoriska greppen ethos och pathos. Argumentationen utgår från att få mottagaren att uppleva BI som pålitliga och sympatiska genom att framhäva sig själva som ansvarstagande då de visar på brister i Byggnads resonemang och agerande. Genom att värdera Byggnads agerande polariserar argumenten till att istället handla om vem mottagaren ska sympatisera med, BI eller Byggnads. Därför kommer argumenten sannolikt att upplevas som förstärkande eller försvagande beroende av vilken inställning arbetstagaren har till Byggnads och BI samt de frågor som argumenteras.

I skrivelsen med *Byggnads som mottagare* argumenterar BI framförallt utifrån logos som föregås eller följs av argument som innehåller värderande ord. Värderande ord används för att appellera till ethos och få mottagaren att uppleva sändaren som sympatisk. Då Byggnads är mottagare och BI:s motpart i avtalsförhandlingen är det inte troligt att Byggnads sympatiserar med BI och upplever dem som sympatiska och förnuftiga. Det innebär att genom att argumenten i skrivelsen byggs upp för att appellera till ethos väcks, enligt vår tolkning, istället känslor som ibland är starka och passionerade, pathos. Vi anser därför att detta försvagar argumenten i hela dokumentet. Utöver detta har BI i sina yrkanden presenterat färdiga lösningar på sina problem vilket gör att det stänger ute andra möjliga lösningar.

I det *allmänt riktade* dokumentet appellerar flertalet av argumenten till att väcka sympati för BI:s argument genom ethos. Genom att läsaren inte nödvändigtvis sympatiserar med BI antar vi därför att läsarens logiska och rationella slutledningsförmåga bidrar med att appellera såväl till ethos som pathos. Beroende av vem som läser publikationen kommer argumenten därför att förstärkas eller försvagas utifrån mottagarens förförståelse och uppfattning om BI.

Metaforer eller begrepp som har samma tänkbara effekt som en metafor används i alla fyra dokumenten. De metaforer och begrepp som används är: moderna, omoderna, föråldrat, strandat, sjuka samt tvärstopp. Metaforerna/begreppen moderna, omoderna samt föråldrat är polariserande och leder tanken till att kategorisera innehållet i argumenten som bättre eller sämre. Metaforerna strandat och tvärstopp skickar signaler om att situationen är låst och att BI är utom förmåga att på egen hand påverka situationen samt förmedlar en känsla av att sitta fast och att inte komma loss utan att få hjälp från annat håll. Metaforen sjuk ger argumenten en innebörd av ett tillstånd som behöver behandlas eller förändras för att det som argumenteras ska bli bra.

Den diskursiva praktiken

Den diskursiva praktiken är det sammanhang/kontext som texten kan förstås i och innefattas av den diskursiva kampen, intertextualiteten samt interdiskursiviteten.

Argumentationen i de valda texterna påverkas av aktörer inom byggbranschen som Byggnads, LO och Svenskt Näringsliv och även texter, publikationer och massmedia samt politiker. Beroende på läsaren av dokumenten och dennes förförståelse och inställning till det som argumenteras kommer det att bidra till vilket genomslag argumenten i praktiken kommer att få. Omvärlden, bland annat i form av nämnda aktörer, kommer sannolikt att påverkas av hur och vad BI argumenterar.

I broschyrerna med arbetstagare som mottagare gäller den *diskursiva kampen*, menar vi, vems argument som ska bli tongivande inför en utformning av ett nytt avtal, BI:s eller Byggnads? I skrivelsen till Byggnads som mottagare gäller den diskursiva kampen vems argument som ska bli tongivande kring kollektivavtalet och dess tredje paragraf, BI:s eller Byggnads. I publikationen som är allmänt riktad gäller den diskursiva kampen hur allmänheten uppfattar byggbranschen och de problem den tampas med, det vill säga vems ståndpunkter som ska dominera den allmänna opinionen.

Beroende på hur BI lyckas i sin strävan att framstå som förnuftig och ärlig och därigenom lyckas stärka sin framtoning kommer den diskursiva kampen om att uppnå hegemoni, dominans, att falla olika ut.

Intertextualiteten, de tidigare kommunikativa händelser som texterna bygger på, anser vi bland annat vara Byggnadsavtalet, tidigare avtalsförhandlingar, publikationer som BI presenterar på sin hemsida samt pressmeddelanden.

Interdiskursiviteten, det vill säga andra områden som kämpar inom diskursen "BI:s argumentation för förändring av Byggnadsavtalet" menar vi är förhandlingsmotparten Byggnads och dess ombudsmän samt omvärlden som bland annat består av EU och ekonomiska faktorer.

Diskussion

Är det en diskurs vi har analyserat? Ja, det är en diskurs, om man utgår från Winther Jørgensen & Phillips definition ”en diskurs är *ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller utsnitt av världen)*” (2002, s.7). Vi anser att det utsnitt av världen vi studerat består av ”BI:s argumentation för förändring av Byggnadsavtalet” då argumentationen utgörs av ett bestämt sätt att tala om och förstå sin värld vilken i sin tur ingår i en vidare diskurs, byggbranschen.

Att göra en diskursanalys innebär att vi som författare till den här uppsatsen bidrar till att i någon mån både upprätthålla, reproducera och påverka diskursen. Detta genom att våra tolkningar och slutsatser påverkar det område vi studerat utifrån vem och vilka som tar del av uppsatsen. Efter att ha analyserat texterna står vi inte längre utanför diskursen utan man kan på sätt och vis säga att vi nu är en del av den.

Diskursanalys har med hjälp av argumentations, retorisk och lingvistisk analys gett oss tillfälle att reflektera över att språkbruket i en text förmedlar så mycket mer än det som vid första anblicken framstår som uppenbart för läsaren. Genom att analysera argumenten i en text och läsa texten om och om igen, har vi insett att dessa analysverktyg hjälpt oss att finna mönster av outtalade och vid första anblicken osynliga syftningar. Dessa outtalade och osynliga mönster utgörs bland annat av de normer och värderingar som för de som befinner sig inom diskursen tas för givet och därmed bidrar till diskursens ”bestämda sätt att tala om och förstå världen”. Det vi lärt oss av diskursanalys är att det är ett kraftfullt verktyg då det blottlägger det som inom sitt område/diskurs tas för givet. För de som befinner sig inom diskursen kan det vara svårt att bryta invanda mönster, framförallt om dessa mönster är outtalade.

Det mönster som vi har identifierat genom denna studie, är att den argumentation och retorik som BI använder sig av snarare ökar polariseringen mellan parterna istället för att leda till överenskommelser som båda parter är nöjda med. Enligt vår bedömning bör en identifiering av outtalade mönster kunna bidra till att parterna inom det studerade området får verktyg som de kan använda för att se över sina relationer i framtiden. Även om vi endast har studerat den ena av de båda parterna så anser vi att vår tolkning av BI:s argumentation är en spegling av de båda parternas relation, BI och Byggnads.

En fördel med diskursanalys är å ena sidan att den berör flera dimensioner samtidigt och å andra sidan är det också dess nackdel eftersom det blir svårt att avgränsa studien. Vi anser att för att diskursanalys som angreppssätt ska bli kraftfullt bör undersökningsområdet avgränsas och definieras tydligt, vilket kan vara svårt då diskursanalys åtminstone om man utgår från Faircloughs tredimensionella modell, frestar till att täcka in alla tre dimensionerna samtidigt. Utöver detta upplever vi att diskursanalys som angreppssätt, i form av teori och metod, har varit krävande att sätta sig in i och trots detta rekommenderar vi ändå detta angreppssätt varmt till den som orkar och vill sätta sig i diskursanalysens snåriga djungel.

För oss som studenter har arbetet inneburit ett tillfälle för oss att, åtminstone inledningsvis, ställa oss relativt opartiska till det sammanhang vi studerat under denna tid då vi granskat en arbetsgivares argumentation. Detta ser vi som värdefullt framförallt då vi så småningom själva sannolikt kommer att föra just en arbetsgivares talan och genom detta, identifiera oss med arbetsgivare och deras synpunkter och därmed blir en del av det man skulle kunna kalla för ”arbetsgivardiskursen”.

Vad gäller de dokument vi har studerat skulle man kunna tänka sig att skrivelsen med BI:s yrkanden till Byggnads var det dokument som borde ha avgjort utgången i avtalsförhandlingarna hösten 2005. Ur ett diskursanalytiskt perspektiv skulle man även kunna förklara avtalsförhandlingarnas utgång genom att studera intertextualiteten. Det skulle visa på hur andra

kommunikativa händelser såsom kampanjer, tal, texter, bilder, politiska målsättningar och så vidare, speglas i BI:s yrkanden till Byggnads. Det innebär alltså att samtliga kommunikativa händelser inom diskursen bidrar till att bilda, omforma och reproducera varandra.

Vad är det då som gör lön och löneformer till ett så oerhört laddat ämne? Vi menar att överordnade värden idag ofta återfinns i form av ekonomi och ekonomiska intressen. Ett exempel, är gränsdragningen för att hur mycket vård och mediciner får lov att kosta i princip är oberoende av hur stort det mänskliga behovet är. Lite krasst vill vi hävda att människans värde kan sägas återspeglas i ett ekonomiskt värde. I arbetslivet återfinns en stor ekonomisk post i form av arbetstagares löner. Lön kan därför ses som ett bevis på hur mycket individen värderas utifrån det arbete och den arbetsinsats som denne utför. Vi anser därför att lönen kan sägas vara en spegling av värderingen av människan och dennes arbete. Detta kan vara en bidragande orsak till svårigheterna att komma överens vid kollektivavtalsförhandlingar och varför ämnet är så laddat. Det är klart att lönen blir ännu viktigare för individen om lön är ett uttryck för dennes värde som människa.

BI:s argumentation för förändring av Byggnadsavtalet visar på hur svårt det kan vara att föra en argumentation utan att värdera sakfrågan. BI använder i sin argumentation värderande ord med hjälp av framförallt de retoriska greppen ethos och pathos samt genom att använda metaforer. Svårigheten kan sägas ligga i att avtalsmotparten, Byggnads, sannolikt har en annan utgångspunkt i sina värden. Det skulle kunna vara ytterligare en förklaring till varför BI inte lyckades får genomslag för sina argument vid avtalsförhandlingarna hösten 2005.

I de dokument vi analyserat framkommer att en lösning till de problem som BI och Byggnads har, kan lösas genom att förändra kollektivavtalet. Problemen som BI återkommer till är byråkratin kring ackordslöneformen, partsförhållandena samt omvärldens påverkan på byggbranschen. Enligt vår mening är det realistiskt att tro att ett nytt kollektivavtal skulle lösa alla dessa problem. I och med att BI anger nytt kollektivavtal som den universella lösningen till problemen utesluter det samtidigt andra möjliga lösningar. Genom att lösningen framstår som attraktiv framförallt för de som redan sympatiserar med BI:s ståndpunkter, "frälser man de redan frälsta". Detta bidrar till att befästa redan fasta ståndpunkter som i sin tur sannolikt ökar polariseringen mellan avtalets parter.

Inför framtida avtalsförhandlingar kan vi tänka oss att parterna, BI och Byggnads, behöver ta ställning till huruvida de vill nå överenskommelse eller "utgå som segrare" i den diskursiva kampen. Med detta avser vi att det kan vara oförenligt att både vara dominerande inom diskursen samt att komma överens, detta då en överenskommelse förutsätter att man ser varandra som jämbördiga parter. Om polariseringen mellan parterna ökar kan vi tänka oss att det finns en viss risk att en annan part, nämligen stat/politik, kan förändra diskursordningen. Detta genom exempelvis en utökning av den arbetsrättsliga lagstiftningen till att även omfatta reglering av lön och löneformer.

Framtida forskning

Områden som vi finner intressanta att fördjupa sig vidare inom som en vidareutveckling av den här uppsatsen kan till exempel vara, att studera Byggnads argumentation, att jämföra Byggnads argumentation med BI:s argumentation, att studera parternas relation sett i ljuset av konfliktteori, undersöka hur arbetstagare respektive arbetsgivare upplever de argument som förs fram samt göra en studie av den diskursiva praktiken inom byggbranschen för att urskilja åt vilket håll diskursordningen eventuellt förändras.

Referenser

Litteratur

- Backman, Jarl (1998), *Rapporter och uppsatser*, Lund: Studentlitteratur
- Bamber, Greg & Lansbury, Russel (2004), *International and Comparative Employment Relations*, London: SAGE Publications
- Bergström, Göran & Boréus Kristina (2005), *Textens mening och makt – Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Lund: Studentlitteratur
- Bjurwill, Christer (2001), *A, B, C och D Vägledning för studenter som skriver akademiska uppsatser*, Lund: Studentlitteratur
- Glavå, Mats (2001), *Arbetsrätt*, Lund: Studentlitteratur
- Fairclough, Norman (1992a), *Discourse and Social Change*, Cambridge: Polity Press
- Fairclough, Norman (2001), *Language and Power*, Second edition, Harlow: Pearson Education Limited
- Hellspong, Lennart (2001), *Metoder för brukstextanalys*, Lund: Studentlitteratur
- Holmgren, Anna (2005), *Konflikt och samverkan – om fackliga strategier i Europa*, Arbetslivsinstitutet: SALTSA rapport
- Kjellberg, Anders (2002), Arkiv – För studier i arbetarrörelsens historia Nr 86-87. *Ett nytt fackligt landskap – i Sverige och utomlands*, Lund: Arkiv förlag
- Lumsden Wass, Karin (2004), *Vuxenutbildning i omvandling – Kunskapslyftet som ett sätt att organisera förnyelse*, Göteborg: ACTA Universitatis Gothoburgensis
- Merriam, Sharan B (1994), *Fallstudien som forskningsmetod*, Lund: Studentlitteratur
- Mörkenstam, Ulf (1999), Stockholm studies in politics, 67. *Om "Lapparnas privilegier". Föreställningar om samiskhet i Svensk samepolitik 1883-1997*, Stockholm: Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet
- Nyström, Birgitta (1997), *Stridsåtgärder på en modern arbetsmarknad*, Arbetslivsinstitutet: Arbetsmarknad och arbetsliv, årgång 3, nr 1, våren 1997
- Thurén, Torsten (2005), *Källkritik*, Stockholm: Almqvist & Wiksell/Liber
- Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000), *Diskursanalys som teori och metod*, Lund: Studentlitteratur

Internet

- Byggnadsavtalet 2000 – Kollektivavtal mellan Sveriges Byggindustrier och Svenska Byggnadsarbetareförbundet, hämtat 2006-05-14 från <http://www.byggnads.se/cs-media/byggnads/uploads/000007784/b%5Favt.pdf>
- 2004 års Supplement till 2000 års Byggnadsavtal, hämtat 2006-05-14 från <http://www.byggnads.se/cs-media/byggnads/uploads/000034294/Byggnadsavt%5Fsuppl.pdf>
- Sveriges Byggindustrier, hämtat 2006-04-07 från www.bygg.org
- Sveriges Byggindustrier, analyserade dokument, hämtat 2006-04-03 från:
- *Det gäller din lön!*, <http://www.bygg.org/files/publikationer/folder%5Flon.pdf>
 - *Det gäller ditt jobb!*, <http://www.bygg.org/files/publikationer/folder%5Fditt%5Fjobb.pdf>
 - *Sveriges Byggindustriers förslag till förändringar i Byggnads- och Anläggningsavtalen i förhandlingarna hösten 2005*, http://avtal2005.bygg.org/Files/Pdf/050913_BIs_yrkanden.pdf
 - *BI:s vision för kollektivavtalen - Varför vill byggföretagen ändra på kollektivavtalen?*, http://avtal2005.bygg.org/Var_vision.asp

Övriga källor

Carlén, Margareta, forskare inom facklig utbildning vid Högskolan i Borås, skickade den 2 februari 2006, ett opublicerat manus till oss som vi fick hänvisa till med titel:

6. Konfliktpunkter.